

587.

Il n'y en a point qui pressent tant les autres que les paresseux, lorsqu'ils ont satisfait à leur paresse, afin de paraître diligents. (1666, n° 91.—1671 et 1675, n° 90.)

588.

On a autant de sujet de se plaindre de ceux qui nous apprennent à nous connaître nous-mêmes, qu'en eut ce fou d'Athènes de se plaindre du médecin qui l'avait guéri de l'opinion d'être riche. (1665, n° 104.)

589.

Les philosophes, et Sénèque sur tous, n'ont point ôté les crimes par leurs préceptes: ils n'ont fait que les employer au bâtiment de l'orgueil. (1665, n° 105.)

590.

C'est une preuve de peu d'amitié de ne s'apercevoir pas du refroidissement de celle de nos amis. (1666, n° 97.—1671 et 1675, n° 96.)

591.

Les plus sages le sont dans les choses indifférentes, mais ils ne le sont presque jamais dans leurs plus sérieuses affaires. (1665, n° 132.)

592.

La plus subtile folie se fait de la plus subtile sagesse. (1665, n° 134.)

593.

La sobriété est l'amour de la santé, ou l'impuissance de manger beaucoup. (1665, n° 135.)

594.

Chaque talent dans les hommes, de même que chaque arbre, a ses propriétés et ses effets qui lui sont tout particuliers. (1665, n° 138.)

595.

On n'oublie jamais mieux les choses que quand on s'est lassé d'en parler. (1665, n° 144.)

587.

Δεν υπάρχουν άνθρωποι που να σπρώχνουν τούς άλλους στη δουλειά, όσο οι τεμπέληδες, αφού ικανοποιήσουν την τεμπελιά τους, για να φανούν δραστήριοι.

588.

Όσο δίκιο είχε ο Αθηναίος εκείνος τρελλός να παραπονιέται με τον γιατρό που τον είχε γιατρέψει από την ιδέα πως ήταν πλούσιος, άλλο τόσο έχουμε κι εμείς δίκιο να παραπονιούμαστε μ' εκείνους που μας μαθαίνουν να γνωρίσουμε τον εαυτό μας.

(92)

589.

Οι φιλόσοφοι, και προπάντων ο Σενέκας, δεν εξαφάνισαν καθόλου τα εγκλήματα με τα ηθικά παραγγέλματά-τους. Δεν έκαναν παρά να τα χρησιμοποιήσουν στην ανοικοδόμηση της αλαζονείας.

590.

Είναι απόδειξη λιγιστής φιλίας από μέρους μας να μην το αντιλαμβανόμαστε πως ψυχράθησαν οι φίλοι μας.

591.

Κι οι πιο γνωστικοί άνθρωποι είναι φρόνιμοι μονάχα στα αδιάφορα ζητήματα, μα δεν είναι ποτέ σχεδόν στις σοβαρότερές τους υποθέσεις.

592.

Η οξύτερη τρέλλα κατασκευάζεται από τη λεπτότερη γνώση.

593.

Εγκράτεια είναι η αγάπη τής υγείας, είτε η ανικανότητα μας νά τρώμε πολύ.

(566)

594.

Κάθε ανθρώπινο ταλέντο, απαράλλαχτα όπως και κάθε δέντρο, έχει τις ιδιότητες και τους καρπούς του, που του είναι εντελώς ιδιαίτεροι.

(344, 404, 505)

595.

Ποτέ δεν ξεχνούμε καλύτερα κάτι, παρά όταν βαρεθούμε να μιλούμε γι' αυτό.

Ε. Δ. της Κ.τ. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

596. La modestie, qui semble refuser les louanges, n'est en effet qu'un désir d'en avoir de plus délicates. (1665, n° 147.)

597. On ne blâme le vice et on ne loue la vertu que par intérêt. (1665, n° 151.)

598. La louange qu'on nous donne sert au moins à nous fixer dans la pratique des vertus. (1665, n° 155.)

599. L'approbation que l'on donne à l'esprit, à la beauté et à la valeur, les augmente, les perfectionne, et leur fait faire de plus grands effets qu'ils n'auraient été capables de faire d'eux-mêmes. (1665, n° 156.)

600. L'amour-propre empêche bien que celui qui nous flatte ne soit jamais celui qui nous flatte le plus. (1665, n° 157.)

601. On ne fait point de distinction dans les espèces de colères, bien qu'il y en ait une légère et quasi innocente, qui vient de l'ardeur de la complexion, et une autre très criminelle, qui est, à proprement parler, la fureur de l'orgueil. (1665, n° 159.)

602. Les grandes âmes ne sont pas celles qui ont moins de passions et plus de vertu que les âmes communes, mais celles seulement qui ont de plus grands desseins. (1665, n° 161.)

603. Les rois font des hommes comme des pièces de monnaie : ils les font valoir ce qu'ils veulent, et l'on est forcé de les recevoir selon leur cours, et non pas selon véritable prix. (1665, n° 165.—1666, 1671 et 1675, n° 158.)

604. La férocité naturelle fait moins de cruels que l'amour-propre. (1665, n° 174.)

596.

Η μετριοφροσύνη, που μοιάζει ν' αποκρούει τους επαίνους, δεν είναι στην πραγματικότητα παρά επιθυμία να λάβουμε επαίνους λεπτότερους.

(149, 184, 327, 383, 554)

597.

Κατηγορούμε τήν κακία κι επαινούμε τήν αρετή από συμφέρον μονάχα.

598.

Οι έπαινοι που λαβαίνουμε χρησιμεύουν τουλάχιστον στο να μας στερεώνουν στην άσκηση των αρετών.

(150, 200)

599.

Ο έπαινος που δίνεται στην εξυπνάδα, την ωμορφιά και την αξία, τις αυξάνει, τις τελειοποιεί και τις κάνει να φτάνουν σε αποτελέσματα μεγαλύτερα απ' όσα θα μπορούσαν να πραγματοποιήσουν μόνες τους.

(150)

600.

Η φιλαυτία μας εμποδίζει οποιονδήποτε άλλον κόλακα να είναι εκείνος που μας κολακεύει το περισσότερο.

(2, 303)

601.

Δεν κάνουμε καμιά διάκριση ανάμεσα στα διάφορα είδη τών θυμών, αν και υπάρχει ένας θυμός ελαφρής και σχεδόν αθώος, που προέρχεται από τη ζωηράδα τής ιδιοσυγκρασίας ή του χαρακτήρα, κι υπάρχει κι ένας άλλος, πολύ εγκληματικός, που είναι κυριολεκτικά η μανία τής αλαζονείας.

602.

Μεγάλες ψυχές δεν είναι όσες έχουν λιγότερα πάθη και περισσότερη αρετή από τις κοινές ψυχές, παρά μονάχα όσες έχουν μεγαλύτερα σχέδια.

(190)

603.

Οι βασιλιάδες φτιάνουν ανθρώπους όπως και νομίσματα. Τους κάνουν ν' αξίζουν όσο θέλουν, κι ο κόσμος είναι υποχρεωμένος να τους δέχεται στην τρέχουσα τιμή τους κι όχι στην πραγματική τους αξία.

604.

Λιγότερους απανθρώπους δημιουργεί η φυσική αγριότητα παρά η φιλαυτία.

605.

On peut dire de toutes nos vertus ce qu'un poète italien a dit de l'honnêteté des femmes, que ce n'est souvent autre chose qu'un art de paraître honnête. (1665, n° 176.)

606.

Ce que le monde nomme vertu n'est d'ordinaire qu'un fantôme formé par nos passions, à qui on donne un nom honnête, pour faire impunément ce qu'on veut. (1665, n° 179.)

607.

Nous sommes si préoccupés en notre faveur, que souvent ce que nous prenons pour des vertus n'est que des vices qui leur ressemblent, et que l'amour-propre nous déguise. (1665, n° 182. — 1666, 1671 et 1675, n° 172.)

608.

Il y a des crimes qui deviennent innocents, et même glorieux, par leur éclat, leur nombre et leur excès; de là vient que les voleries publiques sont des habiletés, et que prendre des provinces injustement s'appelle faire des conquêtes. (1665, n° 192. — 1666, 1671 et 1675, n° 183.)

609.

Nous n'avouons jamais nos défauts que par vanité. (1665, n° 200.)

610.

On ne trouve point dans l'homme le bien ni le mal dans l'excès. (1665, n° 201.)

611.

Ceux qui sont incapables de commettre de grands crimes n'en soupçonnent pas facilement les autres. (1665, n° 208.)

612.

La pompe des enterrements regarde plus la vanité des vivants que l'honneur des morts. (1665, n° 213.)

605.

Για όλες τις αρετές μας μπορούμε να πούμε αυτό που είπε ένας ιταλός ποιητής⁵² για την τιμιότητα των γυναικών: πως συχνά δεν είναι τίποτα άλλο παρά η τέχνη να φαίνονται τίμιες.

606.

Αυτό που ο κόσμος ονομάζει αρετή δεν είναι συνήθως παρά ένα φάντασμα φτιαγμένο από τα πάθη μας, στο οποίο δίνουμε ένα όνομα τίμιο, για να κάνουμε ατιμώρητα ό,τι θέλουμε.

607.

Είμαστε τόσο ευνοϊκά προκατειλημμένοι για τον εαυτό μας, που συχνά τα όσα παίρνουμε για αρετές μας δεν είναι παρά κακίες που τους μοιάζουν και που η φιλαυτία μάς τις μεταμφιέζει.

608.

Υπάρχουν εγκλήματα που καταντούν αθώα και μάλιστα κι ένδοξα, χάρη στην απήχηση, τον αριθμό και την υπερβολή τους. Γι αυτό και το να κλέβεις το Δημόσιο αποτελεί επιτηδειότητα, και το ν' αρπάζεις επαρχίες ονομάζεται να κάνεις κατακτήσεις.

609.

Ποτέ δεν ομολογούμε τα ελαττώματά μας, εκτός μονάχα από ματαιοδοξία.
(134, 327, 383, 442, 554)

610.

Δεν βρίσκεις στον άνθρωπο ούτε υπερβολική καλωσύνη ούτε υπερβολική κακία.

(189)

611.

Όσοι είναι ανίκανοι να κάνουν μεγάλα εγκλήματα δεν υποψιάζονται εύκολα τους άλλους για τέτοια.

612.

Η μεγαλοπρέπεια των κηδειών αφορά περισσότερο τη ματαιοδοξία των ζωντανών παρά την τιμή τών πεθαμένων.

(233)

613.

Quelque incertitude et quelque variété qui paraisse dans le monde, on y remarque néanmoins un certain enchaînement secret et un ordre réglé de tout temps par la Providence, qui fait que chaque chose marche en son rang et suit le cours de sa destinée. (1665, n° 225.)

614.

L'intrépidité doit soutenir le cœur dans les conjurations, au lieu que la seule valeur lui fournit toute la fermeté qui lui est nécessaire dans les périls de la guerre. (1665, n° 231.)

615.

Ceux qui voudraient définir la victoire par sa naissance seraient tentés, comme les poètes, de l'appeler la fille du Ciel, puisqu'on ne trouve point son origine sur la terre. En effet, elle est produite par une infinité d'actions qui, au lieu de l'avoir pour but, regardent seulement les intérêts particuliers de ceux qui les font, puisque tous ceux qui composent une armée, allant à leur propre gloire et à leur élévation, procurent un bien si grand et si général. (1665, n° 232.)

616.

On ne peut répondre de son courage quand on n'a jamais été dans le péril. (1665, n° 236.)

617.

On donne plus aisément des bornes à sa reconnaissance qu'à ses espérances et à ses désirs. (1665, n° 241. — 1666, 1671 et 1675, n° 227.)

618.

L'imitation est toujours malheureuse, et tout ce qui est contrefait déplaît, avec les mêmes choses qui charment lorsqu'elles sont naturelles. (1665, n° 245.)

619.

Nous ne regrettons pas toujours la perte de nos amis par la considération de leur mérite, mais par celle de nos besoins et de la bonne opinion qu'ils avaient de nous. (1665, n° 248. — 1666, 1671 et 1675, n° 234.)

613.

Όση αβεβαιότητα κι όση ποικιλία κι αν παρουσιάζει ο κόσμος, διακρίνει ωστόσο κανένας σ' αυτόν κάποια κρυφή αλληλουχία και μια τάξη κανονισμένη ανέκαθεν από τη Θεία Πρόνοια, που κάνει το κάθε πράμα να βαδίζει στη σειρά του και ν' ακολουθεί τον δρόμο τής μοίρας του.

614.

Στις συνωμοσίες πρέπει να στηρίζει την καρδιά η αφοβία, ενώ στους κινδύνους του πολέμου φτάνει η απλή αντρεία για να της δώσει όλη τη σταθερότητα που της χρειάζεται.

615.

Όσοι θα ήθελαν να δώσουν τον ορισμό τής νίκης, με βάση την προέλευσή της, θα βρίσκονταν, σαν τους ποιητές, στον πειρασμό να την ονομάσουν κόρη τού Ουρανού, μια που η αρχή της δεν βρίσκεται στη Γη μας. Πραγματικά, τη νίκη την παράγουν αμέτρητες πράξεις που, αντί να την έχουν σκοπό τους, αποβλέπουν μονάχα στα ιδιαίτερα συμφέροντα εκείνων που τις κάνουν, αφού, όλοι όσοι απαρτίζουν έναν στρατό, επιδιώκοντας ο καθένας τη δική του δόξα και την προαγωγή του, προμηθεύουν ένα αγαθό τόσο μεγάλο και τόσο γενικό.

616.

Δεν μπορεί να εγγυηθεί για το κουράγιο του όποιος δεν βρέθηκε ποτέ σε κίνδυνο.

617.

Ευκολότερα βάζει κανένας όρια στην ευγνωμοσύνη του παρά στις ελπίδες και τους πόθους του.

618.

Η μίμηση είναι πάντα αποτυχημένη, και το κάθε τι που είναι παραποιημένο δυσαρεστεί, κι ας έχει τα ίδια πράματα που γοητεύουν όταν είναι φυσικά.

619.

Δεν θλιβόμαστε πάντα για τον χαμό τών φίλων μας αποβλέποντας στην αξία τους, παρά αποβλέποντας στις ανάγκες μας και στην καλή γνώμη που είχαν για μας.

(232, 233, 355, 373)

620.

Il est bien malaisé de distinguer la bonté générale, et répandue sur tout le monde, de la grande habileté. (1665, n° 252.)

621.

Pour pouvoir être toujours bon, il faut que les autres croient qu'ils ne peuvent jamais nous être impunément méchants. (1665, n° 254.)

622.

La confiance de plaire est souvent un moyen de déplaire infailliblement. (1665, n° 256.)

623.

Nous ne croyons pas aisément ce qui est au delà de ce que nous voyons. (1665, n° 257.)

624.

La confiance que l'on a en soi fait naître la plus grande partie de celle que l'on a aux autres. (1665, n° 258.)

625.

Il y a une révolution générale qui change le goût des esprits, aussi bien que les fortunes du monde. (1665, n° 259.)

626.

La vérité est le fondement et la raison de la perfection et de la beauté. Une chose, de quelque nature qu'elle soit, ne saurait être belle et parfaite, si elle n'est véritablement tout ce qu'elle doit être, et si elle n'a tout ce qu'elle doit avoir. (1665, n° 260.)

627.

Il y a de belles choses qui ont plus d'éclat quand elles demeurent imparfaites que quand elles sont trop achevées. (1665, n° 262.)

628.

La magnanimité est un noble effort de l'orgueil, par lequel il rend l'homme maître de lui-même, pour le rendre maître de toutes choses. (1665, n° 271.)

620.

Είναι πολύ δύσκολο να ξεχωρίσουμε την καλωσύνη, τη γενική και που σκορπίζεται σε όλον τον κόσμο, από τη μεγάλη επιτηδειότητα.

(237, 387)

621.

Για να μπορείς να είσαι πάντα καλός, πρέπει οι άλλοι να πιστεύουν πως δεν μπορούν ποτέ να σου δείχτουν κακοί ατιμώρητα.

622.

Η πεποίθηση πως θ' αρέσεις είναι συχνά μέσο αλάθευτο για να δυσαρεστήσεις.

(242)

623.

Δεν πιστεύουμε εύκολα ό,τι βρίσκεται πιο πέρα απ' ό,τι βλέπουμε.

(265, 337, 375)

624.

Η εμπιστοσύνη που έχουμε στον εαυτό μας γεννά το μεγαλύτερο μέρος τής εμπιστοσύνης που έχουμε στους άλλους.

625.

Υπάρχει ένα γύρισμα των πάντων που αλλάζει και τα γούστα τών ανθρώπων και τις τύχες τού κόσμου.

626.

Η αλήθεια είναι το θεμέλιο κι η αιτία τής εντέλειας και της ωμορφιάς. Ένα πράμα, όποια κι αν είναι η φύση του, δεν μπορεί να είναι όμορφο και τέλειο αν δεν είναι στ' αλήθεια εντελώς ό,τι πρέπει να είναι, κι αν δεν έχει όλα όσα πρέπει να έχει.

627.

Μερικά ωραία πράματα φαντάζουν περισσότερο σαν απομένουν ατελείωτα παρά όταν είναι υπερβολικά τελειωμένα.

628.

Η μεγαλοψυχία είναι μια ευγενική προσπάθεια της αλαζονείας, που μ' αυτήν κάνει τον άνθρωπο κύριο του εαυτού του, για να τον κάνει κύριο των πάντων.

(246, 248, 285)

629.

Le luxe et la trop grande politesse dans les États sont le présage assuré de leur décadence, parce que tous les particuliers s'attachant à leurs intérêts propres, ils se détournent du bien public. (1665, n° 282.)

630.

De toutes les passions, celle qui est la plus inconnue à nous-mêmes, c'est la paresse ; elle est la plus ardente et la plus maligne de toutes, quoique sa violence soit insensible, et que les dommages qu'elle cause soient très cachés. Si nous considérons attentivement son pouvoir, nous verrons qu'elle se rend en toutes rencontres maîtresse de nos sentiments, de nos intérêts et de nos plaisirs ; c'est la rémora qui a la force d'arrêter les plus grands vaisseaux ; c'est une bonace plus dangereuse aux plus importantes affaires que les écueils et que les plus grandes tempêtes. Le repos de la paresse est un charme secret de l'âme qui suspend soudainement les plus ardentes poursuites et les plus opiniâtres résolutions ; pour donner enfin la véritable idée de cette passion, il faut dire que la paresse est comme une béatitude de l'âme, qui la console de toutes ses pertes, et qui lui tient lieu de tous les biens. (1665, n° 290.)

631.

De plusieurs actions différentes que la fortune arrange comme il lui plaît, il s'en fait plusieurs vertus. (1665, n° 293.)

632.

On aime à deviner les autres, mais l'on n'aime pas à être deviné. (1665, n° 296. — 1666, 1671 et 1675, n° 272.)

633.

C'est une ennuyeuse maladie que de conserver sa santé par un trop grand régime. (1665, n° 298. — 1666, 1671 et 1675, n° 274.)

634.

Il est plus facile de prendre de l'amour quand on n'en a pas, que de s'en défaire quand on en a. (1665, n° 300.)

629.

Στα Κράτη, η πολυτέλεια κι ο υπερβολικός εξευγενισμός είναι το σίγουρο προμήνυμα της παρακμής τους, γιατί τότε όλοι ιδιώτες αφοσιώνονται στα ιδιαίτερα τους συμφέροντα και παραβλέπουν το κοινό συμφέρον.

630.

Απ' όλα τα πάθη, εκείνο που μας είναι το πιο άγνωστο είναι η τεμπελιά. Είναι το πιο φλογερό και το χειρότερο απ' όλα, όσο κι αν δεν νοιώθουμε τη σφοδρότητά του, κι όσο κι αν μένουν πολύ κρυφές οι ζημιές που προκαλεί. Αν παρατηρήσουμε προσεκτικά τη δύναμή του, θα δούμε πως, σε κάθε αγώνα, κυριαρχεί στα αισθήματα, τα συμφέροντα και τις απολαύσεις μας. Είναι το μυθικό ψαράκι⁵⁸ που έχει τη δύναμη να σταματά και τα μεγαλύτερα καράβια. Είναι, για τις σημαντικότερες υποθέσεις, μια μπουνάτσα πιο επικίνδυνη κι από τους σκοπέλους κι από τις μεγαλύτερες φουρτούνες. Η ησυχία της τεμπελιάς είναι ένα μυστικό γήτεμα της ψυχής, που αναστέλλει ξαφνικά τις φλογερότερες επιδιώξεις και τις πιο επίμονες αποφάσεις. Τέλος, για να δώσουμε την αληθινή ιδέα τού πάθους αυτού, πρέπει να πούμε πως η τεμπελιά είναι σαν μια μακαριότητα της ψυχής, που την παρηγορεί για όλες τις χασούρες της κι αναπληρώνει γι' αυτήν όλα τα αγαθά.

(169, 266, 398, 512)

631.

Από πολλές διαφορετικές πράξεις, που η τύχη τις συγυρίζει όπως της αρέσει, βγαίνουν πολλές αρετές.

(1, 153, 323, 380, 470)

632.

Αγαπούμε να μαντεύουμε τους άλλους, δεν αγαπούμε όμως να μας μαντεύουν.

(425)

633.

Είναι βαρετή αρρώστεια το να διατηρούμε την υγεία μας με υπερβολική δίαιτα.

634.

Είναι ευκολότερο να κολλήσουμε έρωτα όταν δεν είμαστε ερωτευμένοι παρά να τον ξεφορτωθούμε όταν είμαστε.

(549)

635.

La plupart des femmes se rendent plutôt par faiblesse que par passion ; de là vient que, pour l'ordinaire, les hommes entreprenants réussissent mieux que les autres, quoiqu'ils ne soient pas plus aimables. (1665, n° 301.)

636.

N'aimer guère en amour est un moyen assuré pour être aimé. (1665, n° 302.)

637.

La sincérité que se demandent les amants et les maîtresses, pour savoir l'un et l'autre quand il cesseront de s'aimer, est bien moins pour vouloir être avertis quand on ne les aimera plus, que pour être mieux assurés qu'on les aime lorsque l'on ne dit point le contraire. (1665, n° 303, mais en fait n° 304.)

638.

La plus juste comparaison qu'on puisse faire de l'amour, c'est celle de la fièvre : nous n'avons non plus de pouvoir sur l'un que sur l'autre, soit pour sa violence, ou pour sa durée. (1665, n° 306.)

639.

La plus grande habileté des moins habiles est de se savoir soumettre à la bonne conduite d'autrui. (1665, n° 310.)

640.

On craint toujours de voir ce qu'on aime quand on vient de faire des coquetteries ailleurs. (1675, n° 372.)

641.

On doit se consoler de ses fautes quand on a la force de les avouer. (1675, n° 375.)

635.

Οι περισσότερες γυναίκες παραδίνονται από αδυναμία μάλλον παρά από πάθος. Απ' αυτό προέρχεται πως συνήθως οι επιθετικοί άντρες τα καταφέρνουν καλύτερα από τους άλλους, αν και δεν είναι πιο αξιαγάπητοι.

636.

Στον έρωτα, τα να μην αγαπά κανένας διόλου είναι σίγουρο μέσο για ν' αγαπηθεί.

637.

Η ειλικρίνεια που ζητούν αμοιβαία οι εραστές κι οι ερωμένες, για να το ξέρουν, κι ο ένας κι ο άλλος, όταν θα πάψουν ν' αγαπιούνται, αποβλέπει πολύ λιγότερο στο ότι θέλουν να πληροφορηθούν πως δεν τους αγαπούν πια, παρά στο να είναι πιο σίγουροι πως τους αγαπούν, ενόσω δεν τους λένε το αντίθετο.

638.

Η σωστότερη σύγκριση που μπορεί να γίνει τού έρωτα είναι με τον πυρετό: δεν έχουμε πάνω στον ένα περισσότερη εξουσία παρά πάνω στον άλλο, είτε για τη σφοδρότητα, είτε για τη διάρκειά του.

639.

(5, 271, 564)

Η μεγαλύτερη ικανότητα των λιγότερο ικανών είναι να ξέρουν να υποτάσσονται στην καλή καθοδήγηση κάποιου άλλου.

640.

(283, 378)

Πάντα φοβούμαστε ν' αντικρύσουμε το πρόσωπο που αγαπούμε, αμέσως αφού ερωτοτροπήσαμε αλλού.

641.

Πρέπει να παρηγοριέται κανένας για τα λάθη του, όταν έχει τη δύναμη να τα ομολογεί.

(202, 411, 457)

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ε.γ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Οι σημειώσεις που ακολουθούν αφορούν, οι περισσότερές τους, παρατηρήσεις γλωσσικές εξηγούν συνήθως την απόδοση που προτιμήθηκε για τη μετάφραση ορισμένων γαλλικών λέξεων, των οποίων είναι δύσκολο να βρεθούν οι απολύτως αντίστοιχες ελληνικές.

Για τις σημειώσεις της κατηγορίας αυτής θα προτάξουμε εδωπέρα μια βασική διευκρίνιση: Είναι μάταιο ν' αναζητεί κανένας μια λέξη ελληνική, η οποία να ισοδυναμεί κυριολεκτικά με μια γαλλική, που σημαίνει ή που ενδεχομένως σήμαινε άλλοτε ένα πράμα, μιαν έννοια ή μιαν απόχρωση, που μας είναι άγνωστα. Δεν είναι ζήτημα πλούτου ή φτώχειας της γλώσσας μας. Πρόκειται για μια βασική διαφορά στη ζωή των λαών μας ή έστω ορισμένων κοινωνικών τους τάξεων.

Ο ιδιότυπος και τόσο πλούσιος σε αποχρώσεις και φινέτσα πολιτισμός, που αναπτύχθηκε γύρω στην Αυλή και την αριστοκρατία της Γαλλίας των Λουδοβίκων, γέννησε φυσικά πολλές έννοιες και πλούτισε τη γαλλική γλώσσα με πλήθος αντίστοιχες λέξεις, που είναι πολύ συχνά αδύνατο ν' αποδοθούν στη γλώσσα μας — αρχαία, καθαρεύουσα ή δημοτική — γιατί αντιπροσωπεύουν πράματα άγνωστα σ' εμάς.

Έτσι προβάλλει το πρόβλημα: κι επιβάλλεται να το λύσουμε θετικά και δίχως ταχυδακτυλουργίες. Η πρακτικότερη λύση που έχουμε να προτείνουμε, και που εφαρμόσαμε, είναι να χρησιμοποιούμε στη μετάφραση όρους συμβατικούς, παραπέμποντας στις εξηγήσεις ενός σχολίου για τη διευκρίνιση του κάθε τέτοιου όρου. Η περιφραστική απόδοση μέσα στο κείμενο το ίδιο θα σκότωνε το ύφος τού πρωτοτύπου, χωρίς και να διαφωτίζει ικανοποιητικά, μια που, συχνά, οι απαραίτητες εξηγήσεις απαιτούν διεξοδικές αναπτύξεις.

1.— (σελ. 1) Η λογοτεχνική Αυτοπροσωπογραφία μπαίνει φυσικά στη γενικότερη κατηγορία τών Πορτραίτων (βλέπε το εισαγωγικό σημείωμα, στη σελ. 3). Είναι όμως αυτονόητο πόσο διαφέρει το να καταπιάνεσαι να ζωγραφίσεις με λέξεις έναν τρίτο — οποιοσδήποτε κι αν είναι — από το ν' αναλάβεις να περιγράψεις στους άλλους πώς βλέπεις τον εαυτό σου — εσωτερικά κι εξωτερικά.

Αν αποτύχεις στην πρώτη περίπτωση, ριψοκινδυνεύεις, το πολύ - πολύ, να σε χαρακτηρίσουν αδέξιο ζωγράφο. Στη δεύτερη όμως, η παραμικρότερη στραβοτιμονιά — τις περισσότερες φορές αναπόφευκτη — έχει για αναπόδραστη κύρωση την οριστική γελοιοποίηση του τολμητία.

Το εγχείρημα είναι τόσο παράτολμο που από πολύν καιρό έχει πάψει να βάζει σε πειρασμό και τους πιο αυτάρεσκους συγγραφείς. Βέβαια, οι περισσότεροι λογοτέχνες εξακολουθούν να μας μιλούν για τον εαυτό τους, είτε απροκάλυπτα είτε σκεπασμένα. Υπάρχει όμως πελώρια διαφορά ανάμεσα σ' αυτές τις λίγο ή πολύ μεταμφιεσμένες εκμυστερεύσεις τους και την απροσχημάτιστη περιγραφή που μας κάνει τού εαυτού του ο Λαροδφουκώ, αρχίζοντας να μάς μιλεί με μεγάλη λεπτολογία για την εξωτερική του εμφάνιση: ανάστημα, μύτη, κατσαρά μαλλιά, μάτια μελαγχολικά, κλπ.

Ἄλλωστε, μια τέτοια περιγραφή, αν εξαιρέσουμε το λογοτεχνικό ενδιαφέρον που μπορεί να παρουσιάσει, και το ψυχολογικό, που υπάρχει στο να δούμε πώς βλέπει τον εαυτό του ο συγγραφέας, καταλήγει σε πρακτικό αποτέλεσμα εντελώς αρνητικό.

Αν κανείς, αφού διαβάσει με μεγάλη προσοχή την περιγραφή που ο Λαροδφουκώ μάς δίνει τού εαυτού του, προσπαθήσει να φανταστεί τη μορφή του, κι αντιπαραβάλλει κατόπι την εικόνα που θα σχηματίσει μέσα του με ένα πραγματικό πορτραίτο τού συγγραφέα μας, θα διαπιστώσει πόσο μάταιη ήταν η δοκιμή.

Κι αν ήταν δυνατόν ο καθένας από τους αναγνώστες τής *Αυτοπροσωπογραφίας* να ζωγραφίσει πραγματικά τη μορφή τού Λαροδφουκώ, τέτοια που τη φαντάστηκε μετά την ανάγνωση που έκανε, δεν υπάρχει νομίζω αμφιβολία πως θα είχαμε ισάριθμους Λαροδφουκώδες, που ούτε μεταξύ τους θα έμοιαζαν ούτε και με τον πραγματικό Δούκα. Οι παρατηρήσεις αυτές είναι αρκετά πειστικές. Δεν αντέχω όμως στον πειρασμό να ομολογήσω πως υπάρχει μια λεπτομέρεια που μ' έχει βάλει σε κάποια αμηχανία: από τα πέντε-έξη πορτραίτα τού συγγραφέα μας που είχα την ευκαιρία να δω, δεν υπάρχουν δυό που να μοιάζουν μεταξύ τους. Στην αρχή τού βιβλίου θα βρει ο αναγνώστης μιαν εικόνα τού Λαροδφουκώ — είναι εκείνη που τον παριστάνει ωραιότερο.

Αυτά για ό,τι αφορά τη φυσική εμφάνιση του συγγραφέα μας. Όσο για την ψυχική μορφή του, τι να πει κανείς; Αναρωτιέμαι τι θα λέγαμε για έναν σοβαρό σημερινό συγγραφέα, που θα είχε το κουράγιο να μιλήσει για τον εαυτό του με όση ψεύτικη μετριοφροσύνη, γεμάτη αυταρέσκεια κι αυτοχαϊδολόγημα, έβαλε ο Δούκας μας στην *Αυτοπροσωπογραφία* του.

2.— (σελ. 5) *Ovale*. (επίθ. και ουσ.) Είναι μια από τις γαλλικές λέξεις που δυσκολευόμαστε να μεταφράσουμε ικανοποιητικά, όταν αναφέρεται σε σχήμα προσώπου. Ξέρουμε πως η λέξη προέρχεται από το λατινικό *ovum* — αυγό — και πως στη γεωμετρία σημαίνει μια καμπύλη κλειστή, μακρουλή και ιδίως συμμετρική, όπως είναι λ.χ. ή έλλειψη. Αυτά όμως δεν μας βοηθούν διόλου. Δεν μπορούμε βέβαια να ξεστομίσουμε: «ένα-ω-ο-ει-δές πρόσωπο» ή: «το-ω-ο-ει-δές πρόσωπο». Τα αλλεπάλληλα α-ω-ω-ι! και ω-ω-ω-ι! που θυμίζουν επιφωνήματα αρχαίας τραγωδίας, θα έδιναν την έντύπωση πως ή θέα τού προσώπου γεννά τρόμο ή θαυμασμό—αδικαιολόγητους ίσως.

Το περίεργο είναι πως εδώ η έλλειψη κατάλληλου όρου δεν οφείλεται σε άγνοια της έννοιας, αφού μάλιστα αναγκαζόμαστε κάποτε να λέμε λ.χ. «το οβάλ τού προσώπου της» (ο Ψυχάρης θα το εξελλήνιζε σε «οβάλι»). Μας λείπει εδώ μια λέξη, που μας χρειάζεται για να εκφράσουμε μιαν έννοια γνωστή μας. Τελικά, είμαστε αναγκασμένοι να διαλέγουμε ανάμεσα στις λέξεις: μακρουλό ή στρογγυλό πρόσωπο, με την πεποίθηση πως ούτε η μια ούτε κι η άλλη δεν είναι ικανοποιητική.

3.— (σελ. 7) *Bagatelle* (ουσ.) (Από το ιταλικό *bagatella*: κόλπο υπαίθριου θαυματοποιού, ταχυδακτυλουργού). Στα γαλλικά, η λέξη είχε αξιόλογη σταδιοδρομία. Έφτασε να σημαίνει: 1) Μικροπράμα δίχως χρησιμότητα ή αξία.—2) Γεγονός ασήμαντο. 3) Ευχάριστες κουβέντες δίχως σημασία.—4) Ερωτικές επιχειρήσεις που διεξάγονται σε τόνο χωρατού, χωρίς αυτό ν' αποκλείει διόλου τις θετικές επιτεύξεις.—5) Σαν κατάληξη της σημασίας αριθ. 4, θα μπορούσε να προστεθεί και μια ακόμα, αλλά αυτό είναι περιττό για κάθε νοήμονα αναγνώστη.

4.— (σελ. 7) *Badin* (επίθ. και ουσ.) *badiner* (ρημ.), *badinage*, (ουσ.). Ετυμολογικά η λέξη *badin* έχει την ίδια ρίζα με το *baud*, που προέρχεται από το λατινικό τής παρακμής *badare*: χασμουριέμαι, και που κατέληξε να σημαίνει εκείνον που αγαπά να χάσκει, να χαζεύει.

Badin σημαίνει εκείνον που συνειθίζει τις ελαφριές κουβέντες, διανθισμένες με πνεύμα, φαντασία και παιχνιδιάρικη χάρη. Ωστόσο, ούτε το *χαριτολόγ*ο, ούτε το *χαριεντίζουμαι*, δεν έχουν την απόχρωση του γαλλικού *badiner* — κι ακόμα λιγότερο το *χωρατεύω*, ή *παίζω*, όσο κι αν το «*On ne badine pas avec l'amour*» μπορεί πολύ καλά να μεταφραστεί: «Δεν χωρατεύει (ή δεν παίζει) κανείς με τον Έρωτα».

5.— (σελ. 7) *Esprit aisé*. Η μετάφρασή μας «*γόνιμο πνεύμα*» δεν είναι βέβαια κυριολεκτικά σωστή. Τέτοια θα ήταν η έκφραση «*άνετο πνεύμα*», που δεν σημαίνει τίποτα, ή «*εύκολο πνεύμα*», που σημαίνει εντελώς διαφορετικό πράγμα. *Esprit aisé* σημαίνει πνεύμα, που αντιδρά και προσαρμόζεται εύκολα στις περιστάσεις που έχει ν' αντιμετωπίσει, και, ειδικότερα εδώ, πνεύμα που βρίσκει δίχως κόπο όσα χρειάζεται να λέγονται συνήθως στις συναναστροφές καλλιεργημένων ανθρώπων τού κόσμου — των καθώς - πρέπει ανθρώπων», με τη σημασία που ο όρος είχε στον 17ο αι. (βλ. επόμενη σημείωση αριθ. 6).

6.— (σελ. 9) *Honnête homme*, πληθ. *honnêtes gens*. Είναι τυπικό παράδειγμα γαλλικού όρου που δεν επιδέχεται ικανοποιητική μετάφραση, επειδή εκφράζει έννοια άγνωστη σ' εμάς. Μιλούμε φυσικά για την ειδική σημασία που ο όρος αυτός είχε αποκτήσει μέσα στον 16ο αι. και που τη διατήρησε ως τον 18ο αι. Μεταγενέστερα, ο γάλλος *honnête homme* έγινε αυτό που είναι κι ο δικός μας *τίμιος άνθρωπος*. Όταν όμως ο Λαροδφουκώ λέει στην *Αυτοπροσωπογραφία* του πως «έχει έντονη επιθυμία να είναι *honnête homme*» δεν εννοεί βέβαια διόλου να είναι έντιμος άνθρωπος, αλλά πως φιλοδοξεί να έχει όλα τα προσόντα — τα φυσικά και τα επίκτητα — που θα τον έκαναν αγαπητό στην εκλεπτυσμένη κοινωνία τών αριστοκρατικών σαλονιών τού Παρισιού και στον αυλικό κύκλο. Η έκφραση *honnête homme* χαρακτηρίζει έναν κοινωνικό τύπο τού γαλλικού 17ου αι., που πολλά του στοιχεία μάς είναι άγνωστα. Για τούτο κι η απόδοση του *honnête homme* στη γλώσσα μας είναι δυσκολότερη κι από την απόδοση του αγγλικού *gentleman*, όσο κι αν είναι και τούτη δυσκολομετάφραστη.

Για να πάρουμε πρώτα τον *gentleman*, όσο κι αν δεν έλειψε κάποια γνωριμία αρκετών Έλλήνων με την αγγλική κοινωνία, κι όσο κι αν υπήρξαν κι υπάρχουν δικοί μας με ιδανικό τους τον αγγλικό αυτόν τύπο, είναι αναμφίβολο πως αποτελεί κι αυτός μια σύνθεση στοιχείων, που μερικά τους ξεφεύγουν τη δική μας κατανόηση. Για τούτο και δεν υπάρχει φυσικά λέξη ελληνική που ν' αντιστοιχεί με την αγγλική. Ούτε όμως κι η απλή πολιτογράφηση του όρου αυτούσιου, πολιτογράφηση που έγινε άλλωστε κι από πολλές άλλες γλώσσες, έκανε το πρόβλημα να προχωρήσει σημαντικά. Έτσι, ο δικός μας «τέλειος τζέντλεμαν», όσο κι ο γαλλικός «*parfait gentleman*», είναι βέβαια άνθρωποι που έχουν μερικά απαραίτητα γνωρίσματα, προπάντων εξωτερικά: αγγλομάθεια, λεφτά, ούισκι, πίπα, σπορ, απόσταση από τους άλλους, αλλά τα εσωτερικά στοιχεία τού

τύπου αυτού, τα ουσιαστικότερα, ποικίλλουν για τον κάθε ρωμιό ή φραντσέζο ανάλογα με τη μόρφωση και τη νοοτροπία του.

Τώρα, για τον honnête homme τού 17^{ου} αι. το πρόβλημα είναι ασύγκριτα πιο δύσκολο. Ας σημειωθεί άλλωστε πως απασχόλησε και τους Γάλλους, ιδίως από τον 19^ο αι., κι είναι ένα από τα θέματα που μελετούν ακόμα στα γαλλικά γυμνάσια.

Το 1848, ο πολύς Sainte Beuve έγραφε ¹: «L'honnête homme, en son large sens, c'était l'homme comme il faut, et le comme il faut, le *quod docet*, varie avec les goûts et les opinions de la société elle-même. Δηλαδή: ο «honnête homme, στην πλατειά σημασία του, ήταν ο καθώς - πρέπει άνθρωπος, και το καθώς - πρέπει, το *quod docet*, αλλάζει με τα γούστα και τις αντιλήψεις τής κοινωνίας τής ίδιας».

Ποιά λοιπόν είταν στον 17^ο αι. η αντίληψη για τον καθώς - πρέπει άνθρωπο τών σαλονιών τού «noble Faubourg Saint-Germain»; Ο Sainte Beuve μάς παραπέμπει σ' έναν διάσημο honnête homme τής εποχής, τον Ιππότη de Méré. Σημειώνει μάλιστα πως ο de Méré σύστηνε θερμά τη συναναστροφή με τις κυρίες, γιατί μονάχα έτσι μορφώνεται το πνεύμα κι ολοκληρώνεται ο καθώς - πρέπει άνθρωπος. Όσο οι άντρες μένουν μεταξύ τους απομένουν πολύ μονοκόμματοι. Πριν μας αφίσει στα χέρια τού de Méré, ο Sainte Beuve προσθέτει παράλληλα πως, την ίδια εποχή, μια διάσημη γυναίκα τού κόσμου και των γραμμάτων, η Melle de Scudéry, διαπίστωνε πως ακόμα κι οι πιο καθώς-πρέπει γυναίκες τού κόσμου — του κόσμου της — όταν είναι μαζεμένες σε μεγάλο αριθμό — δηλαδή περισσότερες από τρεις — και δεν υπάρχει μαζί τους και κανένας άντρας, δεν λένε τίποτα που ν' αξίζει τον κόπο, και πλήττον, συγκεντρωμένες, περισσότερο ίσως παρά αν είταν μόνες. «Απεναντίας, προσθέτει η Scudéry, υπάρχει κάτι, κι εγώ δεν ξέρω τι, και που δεν ξέρω πώς να το εκφράσω, που κάνει ώστε, κι ένας μονάχα καθώς - πρέπει άντρας ευχαριστεί και διασκεδάζει μιαν ολόκληρη συντροφιά κυριών περισσότερο απ' όσο θα μπορούσε ποτέ να το καταφέρει η πιο αξιαγάπητη γυναίκα τής οικουμένης». Αυτά παρεμπιπτόντως.

Αφίνοντας όμως κάθε πειρασμό μας να κολακέψουμε την αντρική μας ματαιοδοξία, ας εξετάσουμε ποιά είταν, πιο συγκεκριμένα, κατά τον αρμοδιότατο Ιππότη πάντα, τά απαραίτητα προσόντα ενός καθώς - πρέπει ανθρώπου στον 17^ο αιώνα ²:

»... Μου φαίνεται πως, για να γίνει κανείς καθώς - πρέπει άνθρωπος, και ν' αποκτήσει και τη σχετική φήμη, το σημαντικότερο είναι να ξέρει, σε όλα τα πράματα, τους καλύτερους τρόπους για ν' αρέσει στους άλλους, και να ξέρει να χρησιμοποιεί τους τρόπους αυτούς. Γιατί, πρέπει να επιθυμεί να είναι καθώς - πρέπει, αποκλειστικά για να είναι ευχάριστος, κι όποιος θέλει ν' αποκτήσει την εκτίμηση πρέπει κυρίως να σκέφτεται πώς θα γίνει αγαπητός. Πραγματικά, επαινούμε πολύ ξερά ό,τι δεν αγαπούμε, όσο καλή γνώμη κι αν έχουμε γι' αυτό. Κι έπειτα, η αξία που μας είναι αγαπητή μάς φαίνεται πολύ πιο πολύτιμη απο μιαν αξία που μισούμε.

¹ Portraits Littéraires, III, άρθρο «Le Chevalier de Méré ou de l'honnête homme au XVIIe siècle.

² R. Bady & J. Chevalier: *L'Âme Française à travers la Littérature*, σελ. 67. Γράμμα τού Chevalier de Méré στη Δούκισσα de Lastiguière.

». . . Βρίσκω πως ταιριάζει να δείχνει κανένας διάθεση ήμερη, εύθυμη, ακόμα και διασκεδαστική, όσο η περίπτωση, το πνεύμα κι η ευπρέπεια μπορούν να το επιτρέψουν. Αυτός ο τρόπος συμπεριφοράς ανοίγει πόρτες, που το σοβαρό και βαρύ ύφος δεν τις ανοίγει. Πρέπει ακόμα να είναι κανένας τολμηρός, κάτω από μιαν εμφάνιση μετριοφροσύνης, και ν' αποτολμά σχεδόν το κάθε τι που μπορεί να του πετύχει, δίχως να φοβάται για το τι μπορεί να συμβεί. Για να είναι κανένας ευχάριστος στη συντροφιά, η καρδιά δεν είναι λιγότερο απαραίτητη από το πνεύμα. Δεν πιστεύω πως μπορεί να βρεθεί άνθρωπος τόσο τέλειος ώστε να μην έχει κάποιο ελάττωμα, είτε προς το μέρος τής καρδιάς, είτε προς του πνεύματος. Υπάρχουν όμως μερικά ελαττώματα από τα οποία πρέπει να είναι πάντα απαλλαγμένος ο καθώς - πρέπει άνθρωπος, και νομίζω πως είναι καλό να τα σημειώσουμε για να τ' αναγνωρίζουμε πιο εύκολα. Γιατί, εκτός που η καθώς - πρεποσύνη δεν τα έχει ποτέ, τα συναντούμε σχεδόν παντού όπου εκείνη δεν βρίσκεται. Τέτοια είναι, λ. χ., η αδικία, η ματαιοδοξία, η φιλαργυρία, η αχαριστία, η ποταπότητα, το κακό γούστο, το να μην είναι κανείς καθαρός· το να έχει ύφος άξεστο, κι όχι αρχοντικό αέρα. Ελαττώματα επίσης είναι: Το να μυρίζει κανένας δικαστήριο (εννοεί το ειδικό ύφος τών δικαστών και τών δικηγόρων), ή επαρχία, ή μπουρζουαζία, ή εμπόριο. Το ύφος τού ανθρώπου που προσηλώνεται υπερβολικά στα καθιερωμένα και δεν βλέπει τίποτα το καλύτερο. Το να λέει κανένας όλο πράγματα υπερβολικά κοινότοπα, ή διαφορούμενα, ή χοντρά αστεία, κι όλα όσα εμπνέονται από πνεύμα κακής ποιότητας. Το να εκτιμά κανείς τον πλούτο περισσότερο από την αξία, το να θέλει ν' αποκτήσει τιμές με πλαστούς τίτλους και με ποταπές κολακείες. Το να δείχνεται σκληρός και δίχως επιείκεια. Το να προτιμά σε όλα το δικό του συμφέρον από τα συμφέροντα των καλύτερων φίλων του. Το να είναι ανειλικρινής και ψεύτης. Το να ενδιαφέρεται για τις επιφάσεις μάλλον παρά για την αλήθεια. Το να υπολογίζει σφαλερά τον καιρό και τις ενέργειες του. Το να είναι κοροΐδο τών άλλων και να μην έχει πείρα τών ανθρώπων. Το να συναναστρέφεται με παρακατιανούς. Το ν' ανέχεται, χωρίς ν' αντιδρά, την αδικία και τις προσβολές, ακόμα κι αν έχει να κάνει με ανθρώπους τής ανώτατης σειράς, και το να μην προφυλάγει, όταν μπορεί, τούς αδυνάτους από την αδικία και τις προσβολές.

»Το να πηγαίνει πάντα με το μέρος τού ισχυροτέρου.

»Αλλά κυρίως, ελάττωμα, που δεν το έχει ο καθώς - πρέπει άνθρωπος, είναι το να μην έχει κανείς αυτό το κι εγώ δεν ξέρω τι, το ευγενικό και το εξαίσιο, που κάνει έναν καθώς - πρέπει άνθρωπο να ξεπερνά έναν άλλον καθώς - πρέπει . . . »

Καθώς βλέπει ο αναγνώστης, ο αριθμός τών πραγμάτων που δεν έπρεπε να έχει ή να κάνει ένας άνθρωπος του 17ου αι. για να περνά για καθώς - πρέπει είταν πάρα πολύ μεγάλος. Συνοψίζοντας κάπως καταφατικότερα αυτή την αρνητική περιγραφή, μπορούμε να πούμε πως, κατά τις αντιλήψεις τής αριστοκρατικής γαλλικής κοινωνίας στον 17ο αι., καθώς - πρέπει άνθρωπος είταν εκείνος που άρεσε στους ανθρώπους τής καλλιεργημένης αριστοκρατίας. Και, για ν' αρέσει, έπρεπε να είναι: αριστοκράτης, υπερήφανος, ανεξάρτητος και πνευματώδης, και να ενδιαφέρεται για πολλά πράγματα, δίχως όμως και να ειδικεύεται ή να παθαίνεται ιδιαίτερα για τίποτα.

7.— (σελ. 11) Κάποιος σχολιαστής σημειώνει πονηρά πως ο συγγραφέας πρόσεξε να διευκρινίσει ότι μονάχα μπροστά στις γυναίκες δεν πίστευε πως είχε ποτέ πει τίποτα που θα μπορούσε να τις λυπήσει. Κι αλήθεια, στ' Απομνημονεύματά του ο Λαροϋφουκώ κρίνει άντρες και γυναίκες τής εποχής και του κύκλου του με την ίδια αδυσώπητη ελευθεροστομία.

8.— (σελ. 11) *Galant*, (επίθ. και ουσ.) Η λέξη έχει διάφορες σημασίες. Ειδικά εδώ, σημαίνει τον άντρα που καταγίνεται συστηματικά στο ν' αρέσει στις γυναίκες, με τους τρόπους, τα λόγια, την εμφάνισή του → με σκοπό φυσικά να δείξει στην καθεμιά τους χωριστά πως το ενδιαφέρον του δεν είναι μονάχα θεωρητικό.—Η ελληνική λέξη *γυναικάς*, που σημαίνει τα ίδια, έχει μιαν ωμότητα που ξεγυμνώνει την έννοια απ' όλη τη χαριτωμένη έλλειψη κυριολεξίας που έχει η γαλλική *galant*. Το ίδιο, σε άλλες περιπτώσεις, το *galant* θα πρέπει να μεταφραστεί ελληνικά, με όχι λιγότερη ωμότητα, *ερωμένος*.—Γενικά, η κοινωνική διαμόρφωση του ελληνικού λαού επί πολλούς αιώνες, η αυστηρά οικογενειακή μορφή που είχαν πάρει οι σχέσεις τών δύο φύλων, η ανυπαρξία ελεύθερης συναναστροφής καλλιεργημένων αντρών και γυναικών, εμπόδισαν το ερωτικό λεξιλόγιο ν' απαλλαγεί από την ωμή κυριολεξία και να πλουτιστεί με τις αποχρώσεις και τις σκεπασμένες εκφράσεις που είναι απαραίτητες όταν ορισμένα θέματα κουβεντιάζονται σε μικτές συντροφίες καλοαναθρεμμένων ανθρώπων. Το πλούσιο λεξιλόγιο των διάφανων συμβολισμών και των χτυπητών παρομοιώσεων, που χρησιμοποιεί ο λαός μας πάνω σε ορισμένα θέματα, δεν αναπληρώνει βέβαια διόλου αυτή την έλλειψη της γλώσσας μας. Η αρχαία γλώσσα, με τα *γυναικεραστής*, *γυναικοπίπης*, *γυναικομανής* ή *γυναιμανής* της, δεν μας βοηθεί καθόλου. Μονάχα μερικοί ιδιοματισμοί τής Εφτανήσου, όπου η κοινωνία εξελίχτηκε διαφορετικά από των υπόλοιπων ελληνικών χωρών—ίσως, ως ένα βαθμό, και της Κρήτης—ιδιοματισμοί άγνωστοι στην κοινή, θα μπορούσαν να βοηθήσουν να πλουτιστεί κάπως το λεξιλόγιό μας. (Βλ. και σημ. 20).

9.— (σελ. 11) *Fleurettes*, (ουσ. πληθ.) Η παλιά αυτή γαλλική λέξη είναι, καθώς όλοι γνωρίζουν, η γαλλίδα προμάμη τού αγγλοσαξωνικού αρχικά, και οικουμενικού σήμερα, *flirt*, αλλά δεν είχε βέβαια εντελώς την ίδια σημασία. Ο αρχική της σημασία ήταν *λουλουδάκια*. Απ' αυτήν ήταν εύκολο να γεννηθεί η μεταφορική σημασία: *conter des fleurettes*, ή *conter fleurettes*: να λέει κανείς χαϊδευτικά λόγια, για να καταλήξει η έκφραση να σημαίνει ειδικότερα τα ερωτικά κομπλιμέντα. Κι ο Λαροϋφουκώ δεν κάνει παρά να εκφράζει εδώ την εντύπωση του καθενός μας, που βρίσκει σχεδόν πάντα σαχλές αυτές τις ανθισμένες ερωτοκουβέντες, όταν τις ακούει σαν τρίτος κι όχι σαν ενδιαφερόμενος στην υπόθεση.

10.— (σελ. 11) Όταν ο Λαροϋφουκώ τα έγραφε αυτά στα 1658-1659, ήταν σαρανταπεντάρης. Ο πολύκροτος δεσμός του με την κυρία de Longueville είχε τελειώσει, αφήνοντας και στους δύο τους αρκετή πικρία. Η τελευταία και μεγάλη αληθινή του αγάπη, με την κυρία de La Fayette, δεν είχε ακόμη αρχίσει. Υπάρχει αναμφίβολα σε όλη την τελευταία αυτή παράγραφο της *Αυτοπροσωπογραφίας* αρκετή δόση φιλαρέσκειας, που αποκορυφώνεται με την εκδήλωση της πρόωρης απαισιοδοξίας του.